

Yaşın atıp yaşnadı
Tuman turup tuşnadı
Adhgır kısır kişnedi
Ögür alıp okraşur

"Şimşek çaktı, bulut durup karşılaştı, aygır kısarak kişnedi, ögür alıp okraşur".

(Baharı anlatarak diyor ki: Bulut, şimşek çaktırdı ve bulutlar coştı, kısarakla aygır baharın geldiğini görerek kişnediler. Her aygır kısrağını aldı).

اگریشتی egrışti: "ال بگگا کد اگریشتی" ol Begge kend egrışti = o, şehri sarmakta Beye yardım etti", "قرآناهی برلایب اگریشتی" kız anası birle yıp egrışti = kız anası ile ip eğirmekte yarıştı". Yardım ettiği zaman da böyle denir; (اگریشور - اگریشماک) egrışür - egrişmek).

اگریشتی ügrışti: "ال انگریشیک اگریشتی" ol anğar beşik ügrışti = o, ona beşik sallamakta yardım etti", (اگریشور - اگریشماک) ügrışür - ügrişmek).

امریشتی emriştı: "اتم برجا امریشتی" etim barça emriştı = bütün vücudum kaşındı", (امریشور - امریشماک) emrişür - emrişmek).

ارقاشدی arwaşdı: "قام لاز قمع ارقاشدی" Kamlar kamuğ arwaşdı = Kamlar -kâhinler- anlaşılma-

yan bir takım sözler söylediler". Cın çarpmasına karşı yapılan üfürükler de böyledir; (أَرْقَشُ - أَرْقَشُوا arwaşur - arwaşmak).

أَرْقَشُ arkaştı: "أَلْ أَيْنِكْ رَلَا يَنْ أَرْقَشْتِي" ol anıñ birle yük arkaştı = o, onunla yardım için yük yükleştı". Bu, her birinin yardım için arkadaşının yükünü sırtlamasıdır. (أَرْقَشُوا - أَرْقَشُوا arkaşur - arkaşmak).

أَلْقَشُ alkıştı: "بُؤَى كَبِيْ بِلَا أَلْقَشْتِي" boy ikki bile alkıştı = iki boy birbirini yok etti". Herhangi bir şeyi yok etmek için yarışmak ta böyledir; (أَلْقَشُوا - أَلْقَشُوا alkışur - alkışmak).

أَلْقَشْدِي alkaşdı: "أَلْ مِيْنِكْ رَلَا أَلْقَشْدِي" ol mening birle alkış alkaşdı = o, benimle alkış alkışladı". Ögmele alkışta yarış yapmak dahı böyledir; (أَلْقَشُوا - أَلْقَشُوا alkaşur - alkaşmak). Şu parçada da gelmiştir:

أَلْبَلَا رَا رِغْ أَلْقَشْرُ كَجْ بِيْر قَلْبِ أَرْقَشْرُ
بِيْر بِيْر أَوْرَا أَلْقَشْرُ أَدْكُرْ مَذْبَاقُ أَاتَارُ

Alplar arıg alkışur

Küç bir kılıp arkaşur

Bir bir üze alkaşur

Edhgermedhip ok atar

"Yigitler kıyak öldürüşüyorlar, kuvvetlerini birleştirerek birbirine arka

oluyorlar, birbirlerini öğüyorlar, düşünmeden ok atıyorlar".

(Harbi anlatarak diyor ki: Yigitler birbirini öldürüyorlar, yardım ederek kuvvetlerini birleştiriyorlar, yardımlaşarak birbirlerini öğüyorlar, savaşta ölümden korkmayarak ok atıyorlar).

إزكشتی irkişti: "أَلْ مَنْكَ تَوَارِزْ كِشْتِي" ol manga tavar irkişti = o, mal irkmemekte bana yardım etti". Başkası da böyledir. Yarış için de böyle denir; (إزكشور - إزكشماك) irkişür - irkişmek).

الغشتی elgeşti: "أَلْ أَنْكَرْ أَوْزْ أَلْ كِشْتِي" ol angar un elgeşti = o, un elemekte ona yardım etti". Yarış ta böyledir; (الغشور - الغشماك) elgeşür - elgeşmek).

امغشتی emgeşti: "بُوْ اِيْشْ دَا بُوْ اِيْشْ كِشْتِي" bu işda boy emgeşti = halk birbiri yüzünden, bu işte yoruldu", (امگشور - امگشماك) emgeşür - emgeşmek).

أبلسدی üpleşdi: "بُوْدْ اِيْ كِشْتِي تَغَارِيْنِ اَلْمَشْدِي" budun ikinci tavarın üpleşdi = halk birbiri nin malını yağma etti", (أبلسور - أبلسماك) üpleşür - üpleşmek).

أتلشدی ötleşdi: "أَتْلَشْدِي نَانْ" ötleşdi neng = esya delik deşik oldu", (أتلشور - أتلشماك) ötleşür - ötleşmek).

[*] Burada ibare بُوْدْ اِيْ كِشْتِي تَغَارِيْنِ اَلْمَشْدِي şeklinde olsa gerektir; gün-
kü kelimesinden evvel daima ب. kelimesi gelmektedir.
Yaşma nishada burada bir kazıntı vardır. B. A.

ötleşür - ötleşmek). Yağma için de böyle denir.

اُتْلَشْدِي ötleşdi: "اَلْب لَاز اُتْلَشْدِي" alplar ötleşdi = yigitler savaştı, uğraştı", (اُتْلَشُوْر - اُتْلَشْمَاك) ötleşür - ötleşmek).

اِتْلَشْدِي itlişdi: "اِتْلَشْدِي نَانَك" itlişdi neng = nesnelere itildi", (اِتْلَشْمَاك - اِتْلَشُوْر) itlişür - itlişmek).

اَجْلَشْدِي açlışdı: "مَعْلَا ز اَجْلَشْدِي" kapuğlar açlışdı = kapılar açıldı". Kapalı işler açılırsa yine böyle denir; (اَجْلَشْمَاك - اَجْلَشُوْر) açlışür - açlışmak).

اَدْلَشْدِي edhleşdi: "اَلْاَر اَدْلَشْدِي اَدْلَشْدِي" olar bir ikini edhleşdi = onlar birbirini ağırladı", (اَدْلَشْمَاك - اَدْلَشُوْر) edhleşür - edhleşmek).

اُدْهَلَشْدِي üdhleşdi: "اُدْهَلَشْدِي اُدْهَلَشْدِي" ıvık birbirge üdhleşdi = geyikler birbiri ardınca yürüdü", (اُدْهَلَشْمَاك - اُدْهَلَشُوْر) üdhleşür - üdhleşmek) [+].

اَرْلَشْدِي erleşdi: "اَرْلَشْدِي اَرْلَشْدِي" olar ikki erleşdi = onlar birbiriyle erkeklikte yarış ettiler", (اَرْلَشْمَاك - اَرْلَشُوْر) erleşür - erleşmek).

اَرْلَشْدِي orlaşdı: "بُوْدُن قَع اَرْلَشْدِي" budun kamuğ orlaşdı = bütün halk bağrıştı, çağrıştı, gürültü etti"; (اَرْلَشْمَاك - اَرْلَشُوْر) orlaşür - orlaşmak). Aslı "اَرْلَشْتِي" orılaştı"dır.

[+] Bu kelime yazma nüshada doğru olarak (اَدْلَشْمَاك) üdhleşmek) şeklindedir. Basma nüsha yanlıştır. B. A.

أَزَلَّذِي uezlüzdi: "أَزَلَّذِي نَأْنَتْ" uezlüzdi neng = o şey uezlüzdi, koptu". Ve yine "كَيْ كَيْ أَزَلَّذِي" begi kişi uezlüzdi" ve "أَلْمَعُ بِرَيْفَلِكِدِنْ أَزَلَّذِي" alımlıg bérımlıgđın uezlüzdi" denir ki "karı ile koca ayrıldılar", "alacaklı borçludan uzaklaştı" demektir, (أَزَلَّذِي - أَزَلَّذِي uezlüzür - uezlüzmek).

إِشَلَّذِي işleşdi: "أَلْ مَنِكْ بِرَلَا إِشَلَّذِي" ol mening birle işleşdi = o, benimle işte yarış etti"; yardım da böyledir, (إِشَلَّذِي - إِشَلَّذِي işleşür - işleşmek).

إِغَلَّذِي ıglaştı: "أَغْلَانْ إِغَلَّذِي" oğlan ıglaştı = çocuklar ağlaştı". Bu kelime ی ile "یَغَلَّذِي" diye dahı kullanılır; (إِغَلَّذِي - إِغَلَّذِي ıglaşur - ıglaşmak).

أَفَلَّذِي ewleşdi: "كَيْ كَيْ أَفَلَّذِي" kişi ewleşdi = halk toplandı, yığıldı", (أَفَلَّذِي - أَفَلَّذِي ewleşür - ewleşmek)[+].

أَفَلَّذِي awlaştı: "أَلْ بَلَّزْ لَا أَفَلَّذِي أَيْنَابْ" ol Beg birle awlaştı oynap = o, evini ortaya koyarak Beyle oyun oynadı". Bu, bir kumardır, kumarda ortaya konan nesnenin adı söylenir; sonra ona "لَشَّذِي leştı"

[+] Başma nüshada "أَفَلَّذِي ewleşmek" şeklinde görülen bu kelime, yazma nüshada "أَفَلَّذِي awlaşmak" şeklindedir. Buna göre öbür kelimeler de "أَفَلَّذِي awlaşdı, أَفَلَّذِي awlaşur" olacaktır. B. A.

edati eklenir. Bu suretle kurulan fiilin anlamında kumar bulunur. (أَفْشُورُ - افشور) (افشور - awlaşur - awlaşmak) [+].

أَفْشُدِي öklüşdi: "بِرْ نَانِكْ بِرْ أَرَا أَفْشُدِي" bir neng bir üze öklüşdi = bir şey, bir şey üzerine yığıldı" (kumun bir yere, gekirgenin kamış üzerine, halkın kalabalıkta toplanması gibi bir şey, bir şey üzerine yığıldı) demektir. (أَفْشُرُ - أَفْشُمَاكْ) öklüşür - öklüşmek).

أَفْشُدِي aklışdı: "تَكَايْنِ كَايْنِ بُوْدُنْ أَفْشُدِي" tegme yanğaktın budun aklışdı = her taraftan halk akıştı". Her dereden suyun gelip akışmasına da böyle denir; (أَفْشُورُ - أَفْشُمَاكْ) aklışur - aklışmak).

أَفْشُدِي egleşdi: "أَلَرْمَغْ أَدَاوْكَ كَلْشُدِي لَارْ" olar kamuğ adhak egleşdiler = onlar birbirine uyup durdular". Bu, bir şey üzerinde halkın birleşmesinden ibarettir; bir nesneyi ayakla çignemek işinde birbirine yardım etmek dahi böyledir; (أَفْشُرُ - أَفْشُمَاكْ) egleşür - egleşmek).

أَفْشُدِي igleşdi: "يَلْبِيْ أَرْغْ أَفْشُدِي" yılki arığ igleşdi = yılki iyiden iyiye hastalandı", (أَفْشُرُ - أَفْشُمَاكْ) igleşür - igleşmek).

[+] Gerek yazma ve gerek basma nüshalarda bu kelime "أَفْشُمَاكْ" awlaşmak" şeklinde ise de, bize göre yanlış olsa gerektir. Kelimenin kökü "ew" olduğuna göre bundan yapılacak fiilin yeğni ahenk ile "ewleşmek" olması gerektir. B. A.

أَمْشَدِي لَارْ emleşdiler: "بَالِغَ لَارْ أَمْشَدِي لَارْ" balıklar emleşdi-
ler = yaralar ilâğlandı", (أَمْشُو لَارْ أَمْشَدِي لَارْ)
emleşürler - emleşmek).

أَمْشُو ümleşü: "أَلْ أَيْكَ لِجَكَ نَارْدِي أَمْشُو" ol anıñ birle
çögen urdı ümleşü = o, onunla şalva-
rını ortaya koyarak çevgen oynadı",
(أَمْشَمَاكْ - أَمْشُو - أَمْشَمَاكْ)
ümleşür - ümleşmek).

إَمْشَدِي imleşdi: "أَلْ أَيْكَ يَلَا أَيْكَ إَمْشَدِي" ol anıñ bile
eligin imleşdi = o, onunla elle işa-
retleşti", (إَمْشَمَاكْ - إَمْشَرْ - إَمْشَمَاكْ)
imleşür - imleşmek).

أُتْسُقْتِي utsuktı: "أَلْ رِمَاقُ أُتْسُقْتِي" ol yarmak utsuktı =
o, oyunda para yutuldu". Başkası da
böyledir; (أُتْسُقَارْ - أُتْسُقَارْ) utsukar -
utsukmak). Şu savda dahi gelmiştir :
" سِنَامَسَا أَرْسِقَارْ ، سَقِيمَسَا أُتْسُقَارْ"
arsıkar, sakınmasa utsukar = insan
sinamasa aldanır, sakınmasa yutulur".
(Bir şey sinanmasa adam aldatılır,
bir işin başlangıcında düşünülmezse
kaybedilir) [+].

أَرْسِقْتِي arşıktı: "أَرْ أَرْسِقْتِي" er arşıktı = adam al-
dandı", (أَرْسِقْمَانْ - أَرْسِقْمَانْ) arşıkar -
arşıkmak).

أُرْسُقْتِي ursuktı: "أَرْ أَرْسُقْتِي" er ursuktı = döğmede

[+] Bu sav, korku ve sınama zamanında söylenir. Basma nüshanın I, 206, 2 de فِي الْوَيْدَةِ وَالْأَدْرِ şeklinde bir parça vardır; bu-
nun ikinci kelimesi çıkmamıştır. Doğrusu فِي الْوَيْدَةِ وَالْأَدْرِ ola-
caktır. Yazma nüsha böyledir. B. A.

adam yenildi, döğüldü", (أُشْفِقَ - اُشْفِقَ)

ursukar - ursukmak).

السَّقِيّ alsıktı: "أَلْ شَارِبِ السَّقِيّ ol tawarın alsık-
tı = onun meli alındı, soyuldu", (السَّقِيّ
السَّقِيّ alsıkar - alsıkmak).

أَنْدَقِيّ andıktı: "أَرَأَيْتَ er andıktı = adam and

ıgtı". Şu parçada dahi gelmiştir:

فِيضَتْ نَسَايُكَ أَيْكَ أَوْزِيكَ أَلْ سَمْرَ أَوْزِيكَ سُوْرِيكَ
مَنْكَ كَسِيّ لَيْغِي بَلْبُ أَوْزِيكَ بِرَكَ لَرَأِيكَ كُورِيكَ [+]

Koypaşup yatsa anıñ yüzine

Alsıkar ökin anıñ sözine

Ming kişi yolıgı bolub özine

Bergeler ödün anıñ köbine

"Kim onun koynuna girip yüzüne baka-
rak yatsa, onun sözleriyle aklını al-
dırır. Bin kişi kendini ona feda e-
der, onun gözlerine kendilerini ve-
rirler".

(Bir kimse onunla yatsa ve yüzünü gör-
se, sözünün güzelliğinden, şarkılarıyla
le akli gider, binlerce kişi onun gü-
zelliğine kendisini feda eder), (أَنْدَقِيّ
أَنْدَقِيّ andıkar - andıkmak).

أَنْجِيْكَ ingikti: "أَرَأَيْتَ er ingikti = adamın so-
ğuk su dökmekten duygusu gitti, sanki
bayıldı, büzüldü, titredi", (أَنْجِيْكَ - أَنْجِيْكَ)

[+] Bu parça أَنْدَقِيّ kelimesinden evvel geçen السَّقِيّ kalime-
sinden sonra gelmesi lâzımken nasılsa buraya konmuş; biz de
bozmadık. B. A.

inçiker - inçikmek).

استيكتي östikti: "أرْبُؤَيْشْ قَا استيكتي" ol bu işka östikti = o, bu işi özledi, bu işe istek gösterdi", (استيكتي - استيكتي östiker-östikmek). Aslı "أرْبُؤَيْشْ öztikti"dir.

إرْبُؤَيْشْ irpeldi: "إرْبُؤَيْشْ يِغَاغْ يرْبُؤَيْشْ" yığağ irpeldi = ağaç biçildi", (إرْبُؤَيْشْ - يرْبُؤَيْشْ irpeldür-irpelmek). Şu savda dahi gelmiştir: "أرْبُؤَيْشْ كَرْدُؤَيْشْ إيشْ" onğay irpeldi iş = iş düzeltilmek istendi, fakat bozuldu" [+].

أرْبُؤَيْشْ artıldı: "أرْبُؤَيْشْ أَرَاتْ أَرْبُؤَيْشْ" er at üze artıldı = adam atın üzerine artıldı". Bu, insan vücudunun yarısı bir tarafta, öbür yarısı öteki tarafta olmak üzere bulunmasıdır. "أرْبُؤَيْشْ أَرَاتْ أَرْبُؤَيْشْ" tagar eşyek üze artıldı = dağarcık eşegin üstüne artıldı". Başkası da böyledir; (أرْبُؤَيْشْ - أَرَاتْ artılır - artılmak).

أرْبُؤَيْشْ örtüldi: "أرْبُؤَيْشْ إيشْ أَرَاتْ أَرْبُؤَيْشْ" iş er üze örtüldi = iş adama örtüldü, kapalı kaldı", "كُؤَيْشْ كُؤَيْشْ" kök örtüldi = gök kapandı, bulutlandı", (أرْبُؤَيْشْ - أَرَاتْ örtülür-örtülmek). Bunun aslı, bir nesne, baş-

[+] Bu cümlede iki yanlışlık vardır: Birincisi "iş" kelimesi fiilden evvel gelecek iken, sonra gelmiştir. İkincisi, gerek basma ve gerek yazma nüshalarda "كُؤَيْشْ" şeklinde bulunan kelime yanlış olmalıdır. Doğrusu kolay manasına olan "onğay" olacaktır. Bk: Rac. I. Sa. 1026. Cümleinin doğrusu "onğay iş irpeldi" şeklinde olmalıdır. S. A.

ka bir şeyin altında örtülü kalmasıdır.

اُرتَلْدِي örteldi: "بُكْ اُرتَلْدِي bük örteldi = bük, ağaçlık yakıldı". Başkası da böyledir; (اُرتَلْمَاكْ - اُرتَلْمَاكْ örtelür - örtelmek).

اُرتَلْدِي irteldi: "اُرتَلْدِي نَانْكْ irteldi neng = o şey arandı, araştırıldı", (اُرتَلْمَاكْ - اُرتَلْمَاكْ irtelür - irtelmek). Şu parçada dahi gelmiştir:

كَنَكْمُ اُرتَلْدِي بِشَعْ قَرْتَلْدِي [+]
كَيْشْ اذْكَ اُرتَلْدِي نَنْ كَنْكْ اُرتَلْمَاكْ

Könglüm içün örtedi

Yetmiş yaşığ kartadı

Keçmiş üdhük irtedi

Tün kün keçüp irtelür

"Gönlüm içten yandı, onulmuş yarayı tırmaladı, geçmiş günleri aradı, gece gündüz geçerek aranır".

(Ağıt olarak anlatıyor: Belâ ateşiyle yandım; onulmuş yaranın başı açıldı; geçen zamanı aradı. Felek onu yakaladı durmadan kovalıyor, araştırıyor).

اُرتَلْدِي öprüldi: "مُونْ اُرتَلْدِي mün öprüldi = çorba içil-

[+] Bu mısradaki geçen "بَشَعْ yaşığ" kelimesi, yazma ve basma nüshalarda bu şekilde ise de doğru olmasa gerektir. Doğrusu "بَشَعْ başığ" olmalıdır. "Baş"ın eski Türkçede bir manası da "yara"dır. Bu kelime bu manada Türkiyede dahi kullanılmıştır. Nitekim Süleyman Çelebinin Mevlidinde şu beyitte gelmiştir: "Bağı başı Hakkıçün aşıkların, gözü yağı Hakkıçün sadıkların". B. A.

di". Başkası da böyledir; (أَزْلًاكَ) (azlâka)
öprülür - öprülme).

أُسْتَلِدِي üsteldi: "سُوْفُ أُسْتَلِدِي" suw üsteldi = su arttı,
çoğaldı". Artırılırsa dahi böyle de-
nir, (أُسْتَلِمَاكَ - أُسْتَلِمُ) üstelür - üs-
telmek). Başkası da böyledir.

أُسْتَلِدِي isteldi: "أُسْتَلِدِي نَانِكُ" isteldi neng = o şey
istendi", (أُسْتَلِمَاكَ - أُسْتَلِمُ) istelür -
isteilmek).

أُسْتَلِدِي eşildi: "بُوَسُوْنُ أُسْتَلِدِي" bu söz eşildi = bu
söz işitildi". Başkası da böyledir;
(أُسْتَلِمَاكَ - أُسْتَلِمُ) eşilür - eşilmek).

أَغْتَلِدِي agtıldı: "أَرَاغْتَلِدِي" er agtıldı = adam yere
vuruldu, sarsıldı". Aslı "أَغْتَرِدِي" agtırıldı"dır. (أَغْتَلِمَاكَ -
أَغْتَلِمُ) agtı - agtılmak).

أَقْدَلِدِي ewdildi: "أَقْدَلِدِي نَانِكُ" ewdildi neng = o şey
ele geçirildi, toplandı", (أَقْدَلِمَاكَ - أَقْدَلِمُ) ewdilür -
ewdilme).

أَكْدَلِدِي ikdildi: "أَكْدَلِدِي نَانِكُ" ogul ikdildi = çocuk
terbiye edildi, beslendi". Başkası da
böyledir; (أَكْدَلِمَاكَ - أَكْدَلِمُ) ikdilür -
ikdilme).

أُتْرَلِدِي ötrüldi: "سَبِيْزُغُو أُتْرَلِدِي" sıbizgu ötrüldi = dü-
duk öttürüldü". Başkası da böyledir;
(أُتْرَلِمَاكَ - أُتْرَلِمُ) ötrülür - ötrülme).

أُتْرَلِدِي utruldı: "سَاحُ أُتْرَلِدِي" saç utruldı = saç kesil-
di". Başkası da böyledir; (أُتْرَلِمَاكَ - أُتْرَلِمُ) utrulür - utrulme).

utrulur - utrulmak).

أذِرْدِي adhrıldı: "يُولَا دَزْدِي yol adhrıldı = iki yol ayrıldı". İki arkadaş birbirinden ayrıldığı zaman da böyle denir. Yılların ayrılması ve uzaklaşması da böyledir; (أذِرْلُ - أذِرْلُف adhrılır - adhrılmak).

أُدْرُدِي üdhrıldı: "أُدْرُدِي نَانْف üdhrıldı neng = nesne ayrıldı, seçildi, üründüldü". Bir bölük kimselerin bir yana çekilmeleri de böyledir. "أَنِيكَ أَرَانِي أُدْرُدِي aning ereni üdhrıldı = onun adamları ayrıldı". (أُدْرُلُ - أُدْرُلُف üdhrülür - üdhrülmek).

إِسْرِلْدِي ısrıldı: "أَتَاكَ إِسْرِلْدِي etmek ısrıldı = ekmek ısırıldı". Başkası da böyledir; (إِسْرِلُ - إِسْرِلُف ısrılır - ısrılmak).

أَشْرُلْدِي aşrıldı: "يُوكُ أَرْتُ أَشْرُلْدِي yük arttı aşrıldı = yük tepeden aşırıldı". Başkası da böyledir; (أَشْرُلُ - أَشْرُلُف aşrılır - aşrılmak).

أَغْرُلْدِي oğrıldı: "أَلْ يَزْكَ أَغْرُلْدِي ol yerge oğrıldı = o yere uğranıldı", (أَغْرُلُ - أَغْرُلُف oğralur - oğralmak).

أَغْرُلْدِي oğrıldı: "سُنْجُوكُ أَغْرُلْدِي süngük oğrıldı = kemik ayrıldı ve birleşti", (أَغْرُلُ - أَغْرُلُف oğrulur - oğrulmak).

Şu parçada dahi gelmiştir :

بلیغ بلیغ بلیغ لوز جغای بقر بلیغ لوز
ارنگک لری اغزلور اذغیح یلا اقریشور
Balçık balık yugrulur

Çıgay yawuz yıgrılır -

Ernğekleri ogrulur

Odhuğ bile ewrişür

"Balçık çamur yağrulur, yoksul, miskin kötüleşir, büzülür, parmakları kavuşmaz, az ateşle oğunur".

(Yaz ile kışın karşılaşmasını anlatarak diyor ki: Balçık çamur toplanır, yoksul, miskin başını yakasının içine çekip büzülür, soğğun şiddetinden parmakları ayrılır, bir ateş parçasıyla el oğuşturur).

اقرلیدی ewrıldı: "آر اقرلیدی er ewrıldı = adam yöneldiği yerden çevrildi". Yöneltilisinden çevrilen her kimse için de böyle denir; (اقرلماک - اقرلر ewrülür - ewrılmek).

اقرلیدی egrildi: "کندا اقرلیدی kend egrildi = şehir muhasara edildi, sarıldı", (اقرلماک - اقرلر egrilür - egrilmek). "یپ اقرلیدی yıp egrildi = ip eğrildi".

اقرلیدی ügrildi: "بیشک اقرلیدی beşik ügrildi = beşik ırlandı, sallandı", (اقرلماک - اقرلر ügrilür - ügrilmek).

اقرلیدی emrıldı: "قینار ایش اقرلیدی kaynar aşış emrıldı"

di = kaynar tencere sendi" (Soğuk su dökülmesi yüzünden kaynıyan tencerenin kaynaması durduğu gibi). "Arıncı emrüldi" er tını emrüldi[+] = adamın canı çıktı, soluğu kesildi". Coşkunluktan sonra senen her şey için de böyle denir; (Arıncı - emrülür - emrülmek).

Arıncı ırgaldı: "Arıncı ırgaldı = ağaç ırgalandı". Irgalanan her şey de böyledir; (Arıncı - ırgalur - ırgalmak).

Arıncı arwaldı[++] : "Arıncı arwaldı = afsun yapıldı", (Arıncı - arwalur - arwalmak).

Arıncı alkaldı: "Arıncı alkaldı = Bey öğüldü, alkışlandı", (Arıncı - alkatur - alkalmak).

Arıncı irkildi: "Arıncı irkildi = asker çök toplandı". Çoğalan ve irkilten her şey de böyledir; (Arıncı - irkilür - irkilmek)[+++]. Bir başkası

[+] Basma nüshada Arıncı şeklinde geçen bu kelime yazma nüshada "Arıncı amrılmak"tır. Doğrusu da budur. Bu mastardan çıkan yukarıdaki fiillerin buna göre düzeltilmesi gerekir. B. A.

[++] Gerek basma ve gerek yazma nüshalarda "Arıncı arkiş" diye geçen bu kelime "Arıncı arwiş" olacaktır. "Arkiş" kervan anlamındadır. Bk. Dv. I, 89, 14. Brockelmann dahi bu yanlışlığın farkına varmıştır. B. A.

[+++] Basma nüshada Arıncı şeklinde geçen bu fiil yanlıştır. Doğrusu "Arıncı irkilmek" olacaktır. Bugün bile kullanış bu yoldadır. B. A.

toplama dahi böyle denir. Bu fiil, yerine göre müteaddi, yerine göre lâzım olur.

ürküldi: "أُرْكُلْتُ بُلْبُلًا رُكْلِي" ürküng bolup ürküldi = ürküntü, kargaşalık olup ürküldü"; (أُرْكُلْتُ - أُرْكُلْتُ) ürkülür - ürkülmek) [+].

elgeldi: "أُرْكُلْتُ أَوْنًا رُكْلِي" un elgeldi = un elendi". Başkası da böyledir; (أُرْكُلْتُ - أُرْكُلْتُ) elgelür - elgelmek).

artındı: "أُرْكُلْتُ أَرَاغِي" er arğısın artındı = adam heybesini ardındı". Başkası da böyledir; (أُرْكُلْتُ - أُرْكُلْتُ) artınur - artınmak).

örtündi: "أُرْكُلْتُ أَرَاغِي" urağut yüzün örtündi = kadın, avrat yüzünü açtı ?" Yüzünü örterse yine böyle denir; (أُرْكُلْتُ - أُرْكُلْتُ) örtünür - örtünmek) [++].

[+] Bu kelimeyi Brockelmann "örkümek" ve "örküng" diye yazmış ise de yanlışmıştır; doğrusu "örkölme" ve "örküng" olacaktır. Brockelmann'ı bu yanlışlığa götüren Radloff olmalıdır. Çünkü Radloff Lugatında C.I,1227 de "örkmek" şeklinde yazılmış ve Osmanlıcadan, Çagataycadan geldiği gösterilmiştir. Ve yine Radloff I,1835 te "örkmek" şeklinde yazılarak Osmanlıcadan ve bütün Doğu lehgelerinden geldiği gösterilmiş. Halbuki Radloff burada açık bir tenakuz yapmıştır. Söyle ki bir yerde aynı kelimeyi "örkmek", bir yerde "örkmek" diye yazmıştır.

Brockelmann dahi aynı tenakuza düşmüş. Nitekim Dv.I,137 de geçen "örküng" sözünü "ü" ile yazmış. Yine bu kelimeyi kitabının 236 ncı sahifesinde de "örkmek" diye yazmıştır. B. A.

[++] Biz asıl metnin ibaresinde bir artıklık görüyoruz. İbare şudur: "أُرْكُلْتُ أَرَاغِي" أُرْكُلْتُ أَرَاغِي وَجْهَهَا وَكَذَلِكَ إِذَا سَرَّكَتْ Bu ibarede "örtündü" kelimesine hem açmak ve hem örtmek mânaları verilmiş. Bize kalırsa "أُرْكُلْتُ أَرَاغِي" sözündeki "سَرَّكَتْ" kelimesi fazla olsa gerektir. "örtünmek" fiilinin anlamı bellidir. Bunda bir de "açmak", "ağıllamak" gibi mânâ yoktur. B. A.

اُرتَندى örtendi: " اُرتَندى نَغ = nesne yandı", (اُرتَمال - اُرتَمال - örtenmek). Güneş indikten sonra bulutların kızardığı zaman " بُلُت اُرتَندى bulit örtendi" denir. Türkler bunu uğur sayarlar. Şu savda dahi gelmiştir:

" تَتَلَا بُلُت اُرتَنا اَهْلُك رِي كَلْدَر مَشْجَا بُلُور .
 تَتَلَا بُلُت اُرتَنا اَهْلُك رِي كَلْدَر مَشْجَا بُلُور
 tünle bulit örtense ewlük urı keldürmişge bolur. Tanğda bulit örtense ewge yağı kirmişge bolur = akşamlayın bulut kızarırsa kadın, erkek çocuk doğurmuş gibi olur. Tanlayın bulut kızarırsa eve duşman girmişge benzer". Türkler, sabahleyin bulutun kızarmasını uğur saymazlar.

اَهْدِندى ewdindi: " اَل اُوْرَنَكَا مِيش اَهْدِندى ol özinge yemiş ewdindi = o, kendisi için meyva topladı". Başkası da böyledir; (اَهْدِندى - اَهْدِندى ewdinür - ewdinmek).

اُترَندى utrundi: " اَل مَنَكَا اُترَندى ol manğa utrundi = o, bana dayatmak, karşı koymak istedi", " يَل يِغَاچَا اُترَندى yel yıgaçka utrundi = yel ağaca yöneldi", (اُترَندى - اُترَندى utrundur - utrunkmak).

اِسِرَندى isrındı: " اَر اِسِرَندى er isrındı = adam, bir şeye öfkelenip derlendi, toplandı, çekildi, büzüldü". Bu kelime, karnaba-

har ve karnabahara benzer şeyler üzerine iyice pişmeden soğuk su konursa artık pişmiyerek çiy kalması, sinirsek olması halinde söylenir. -Yumşak huylu bir kimsenin sertelmesi de böyledir. (إسْرِنُورُ - إِسْرِنُورُ - إِسْرِنُورُ - إِسْرِنُورُ).

اَعْرَنْدِي اَعْرَنْدِي: "بالغ اَعْرَنْدِي باليغ اَعْرَنْدِي = yaralı adam acındı, yaralı kimse yaralarından acı duydu", (اَعْرَنْدِي - اَعْرَنْدِي - اَعْرَنْدِي - اَعْرَنْدِي).

اَكْرَنْدِي اَكْرَنْدِي: "اَلْ بِلِيغ اَكْرَنْدِي ol bilig öğrendi = o, bilgi öğrendi", (اَكْرَنْدِي - اَكْرَنْدِي - اَكْرَنْدِي - اَكْرَنْدِي). Şu parçada dahi gelmiştir :

اَزْدَم تِلَا اَكْرَنْدِي بِلَا اَكْرَنْدِي

اَزْدَم سِيْرُنْ اَكْرَنْدِي اَكْرَنْدِي

Erdem tile öğrenüben bolma küwez

Erdemsizin öğünse engmegüdhe anğar[+]

"Fazilet iste, öğrenirken gururlanma, bilgisiz kimse öğünse sınav zamanında şaşalar".

(Bilgi ve hikmet için çalış, öğrenmekten çekirme, kibirlenme, bir şey öğrenmeksizin bilgi ve edep taslamak isteyen imtihan zamanında şaşırır).

[+] اَزْدَم تِلَا اَكْرَنْدِي بِلَا اَكْرَنْدِي sözündeki اَكْرَنْدِي kelimesi yanlış olsa gerktir. Doğrusu " اَكْرَنْدِي öğrenüben" olmalıdır. B. A.

"أَرَأَيْتَ لَوْ كَرِهْتَ" er uzluk öğrendi = a-
dam sanat öğrendi".

أَكْرَهْتَ egrindi: "أَرَأَيْتَ لَوْ كَرِهْتَ" uragut yapı egrindi =
kadın kendisi için ip eğirdi". "Kendi-
sini ip eğirir gibi gösterdi" demek
için de bu kelime kullanılır; (أَكْرَهْتَ -
أَكْرَهْتَ egrinür - egrinmek).

أَخْسِنْتَ oxsındı: "أَلَمْ تَرَ إِذْ أَخْسِنْتَ" ol kılmış işinçe
oxsındı = o, yaptığı işe pişman oldu",
(أَخْسِنْتَ - أَخْسِنْتَ oxsınur - oxsınmak).

أَرْسِنْتَ ersindi: "أَغْرَأْرَسِنْتَ" ogul ersindi = çocuk er-
kekleşti", (أَرْسِنْتَ - أَرْسِنْتَ ersinür - er-
sinmek).

أَفْسِنْتَ ewsindi: "أَلَمْ يَأْفِسْ" ol bu ewni ewsin-
di = o, bu evi kendi evi saydı, ora-
da yerleşti bile"; (أَفْسِنْتَ -
أَفْسِنْتَ ewsinür - ewsinmek).

أَجْفِنْتَ ıgğındı: "أَلَمْ تَجْفِنِ الْكَلْبَ" ol kuşu eligden
ıgğındı = o, kuşu elinden kağırdı".
Nitekim şu "قَادِمِ الْبَعَثِ الْكَلْبِ الْجَفْنُورُ"
yakadaki yalgagalı eligdeki ıgğınur"
savında dahı gelmiştir; "yakadaki ya-
lanırken eldeki kaybedilir" (Yaka-
sındaki yemek döküntülerini yalamak-
la uğraşan kimse, elindeki çanak ve
çanağa benzer şeyleri kaybeder) de-
mektir. Bu sav bir şeye ihtiyacı olan
kimsenin önce elindekini koruması

yolunda söylenir." **أَرَجَعْتَنِي** er
ıgğındı = adamcağız bir yerde kendini
tutamıyarak yellendi ve bu yüzden u-
tandı", (**أَجِنَاوْ** - **إِجِنَاوْ** ıgğınur - ıg-
gınmak).

أِرْغَنْدِي ırgandı: " **أِرْغَانِجْ** ırgan = ağaç
ırgandı = ağaç ırgandı = ağaç
ırgandı", (**أِرْغَانَاوْ** - **أِرْغَانَاوْ** ırganur -
ırganmak).

أَشْغِنْدِي aşgındı: " **تَاشْ** taş aşgındı = taş a-
şgındı". Her sert şey aşındığı vakit
te böyle denir. (**أَشْغِنَاوْ** - **أَشْغِنَاوْ**
aşgınur - aşgınmak).

أَلْقِنْدِي alkındı: " **أَلْقِنْدِي** neng = bir
şey büsbütün bitti, tükendi"; "**أَرَأَلْقِنْدِي**
er alkındı = adam öldü", (**أَلْقِنَاوْ** - **أَلْقِنَاوْ**
alkınur - alkinmak).

أَتْغُنْدِي ötgündi: " **أَلْ مَنكَ** ol manğa ötgündi =
o, beni yansıladi, işimde beni taklit
etti". Yarış ta böyledir. Şu savda da
gelmiştir: " **قَرْغَا قَا ذَا الْكَنْسَابِي سِنُورْ** karga
kazga ötgünse butı sınır = karga kazı
yansılasa budu sınar" (karga uçuşta
ve kuvvette kazı taklit etmek istese
ayağı kırılır). Bu sav, bir kimseye,
kendii haddini aşmaması için söylenir.

أِرْكَدِي irkindi: " **أَلْ أِرْكَدَا تَنَكْ** ol özinge neng ir-
kindi = o, kendisi için bir şeyler
irkti, mal irkti". Başkası da böyle-

dir; (اِرْكِنُورْ - اِرْكِنُورْ) irkinür - irkinmek).

اِسْكَنْدِي iskendi: " اَتْ اَتْ اِسْكَنْدِي at ot iskendi = at, otu -yavaş yavaş- kopardı". Kıl veya kısa ot koparan kimse için de böyle denir; (اِسْكَنْكْ - اِسْكَنْكْ) iskenür - iskenmek).

اَلْكَنْدِي elgendi: " اُرَاغُتْ اُوْرَا اَلْكَنْدِي urağut un elgendi = kadın -kendisi için- un eledi", (اَلْكَنْكْ) اَلْكَنْكْ elgenür - elgenmek).

اَمْكَنْدِي emgendi: " اَلْ اَلْ اَمْكَنْدِي ol bu işta teslim emgendi = o adam, bu işte çok emendi, çok yoruldu". Bundan alınarak " خَانْ قَرْشِيْقا اَمْكَنْدِي Han karşığa emgendi" denir ki "Han saraya indi" demektir; şöyle ki "Han bu yolda yoruldu ve indi" anlamınadır. Bu söz, Beyler ve büyükler için çok ince bir söz olarak söylenir. (اَمْكَنْكْ - اَمْكَنْكْ) emgenür - emgenmek). Oğuzlar bunu bilmezler [+].

اِبْلَنْدِي üplendi: " اِنْكَ تَفَارِي اِبْلَنْدِي anıñ tawarı üplendi = onun malı yağmalandı, talandı", (اِبْلَنْكْ - اِبْلَنْكْ) üplenür - üplenmek).

اَتْلَنْدِي atlandı: " اَرْ اَتْلَنْدِي er atlandı = adam at-

[+] Kâşgarlı, "bunu Oğuzlar bilmez" demiş ise de bu söz yerinde olmasa gerektir. Oğuzlardan olan Batı Türkleri ve hele Kütahya, Afyon, Uşak, Denizli taraflarının halkı bugün bile bu anlamda "emenmek" fiilini kullanırlar "bu iş için çok emendim" derler ki "çok emek çektim, yoruldu" demektir. B. A.

landı, ata bindi", " اَلْ تَاغَمَا اَتْلَنْدِي ol tağka atlandı = o, dağa çıktı". Oğuzca. Herhangi bir şeye çıkmak ta böyledir; (اَتْلَمَاق - اَتْلَنْدُ atlanur - atlanmak).

اَتْلَنْدِي etlendi: " اَغُلُّ اَتْلَنْدِي ogul etlendi = çocuk etlendi". Arik iken semiren her şeye de böyle denir; (اَتْلَمَاك - اَتْلَنْدُ etlenür - etlenmek).

اِتْلَنْدِي itlindi: " تَاش اِتْلَنْدِي taş itlindi = taş itildi". Başkası da böyledir; (اِتْلَمَاك - اِتْلَنْدُ itlinür - itlinmek). Çocuk imeklemeye başladığı zaman da böyle denir. "Karşımdan çekil!" denecek yerde " مِيَاك اِتْلَنْدِي "denir. "Bu söz kızgınlık zamanında kullanılır. Bu söz kızgınlık zamanında kullanılır.

اِجْلَنْدِي açıldı: " قَبْعُ اِجْلَنْدِي kapuğ açıldı = kapı açıldı". Başkası da böyledir. Başka bir söyleyişe göre " اِجْلَنْدِي açıldı" dahi denir. (اِجْلَمَاق - اِجْلَنْدُ açılınur - açılınmak).

اِجْلَنْدِي üçlendi: " اِجْلَنْدِي نَانَك üçlendi neng = bir şey üç oldu"; nasıl ki, iki kaz üç olduğu zaman " اِجْلَنْدِي iki kaz üçlendi" denir; (اِجْلَمَاك - اِجْلَنْدُ üçlenür - üçlenmek).

اِجْلَنْدِي işlendi: " تَرِغ اِجْلَنْدِي tarığ işlendi = ekin

içlendi, dane bağladı". Yenecek şey-
lerin ortası, yenilecek hale geldiği
zaman da böyle denir; (إِجْلَنْتُ - إِجْلَنْتُ
içlenür - içlenmek).

أُجْلَنْدِي uçlandı: "أُجْلَنْدِي نَانِكْ" uçlandı neng = bir şe-
yin ucu peyda oldu", (أُجْلَنْتُ - أُجْلَنْتُ
uçlanur - uçlanmak).

أَذْلَنْدِي edhlendi: "أَذْلَنْدِي نَانِكْ" edhlendi neng = o
şey, bir nesne için kullanıldı, yüz-
üstü bırakılmadı". (Deriden kürk, ke-
çeden çizme yapılması gibi); (أَذْلَنْتُ -
أَذْلَنْتُ edhlenür - edhlenmek).

أُذْلَنْدِي üdhlendi: "أُذْلَنْدِي يَلِكْ" yılıkı üdhlendi =
yılıkı kösnedi, erkek istedi, (أُذْلَنْتُ -
أُذْلَنْتُ üdhlenür - üdhlenmek).

أَرْلَنْدِي erlendi: "أَرْلَنْدِي أُرَاغْتْ أَرْلَنْدِي" uragut erlendi = kadın
evlendi", (أَرْلَنْتُ - أَرْلَنْتُ erlenür -
erlenmek).

أَرْلَنْدِي örlendi: "أَرْلَنْدِي بُلَيْتْ" bulit örlendi = bu-
lut belirdi", (أَرْلَنْتُ - أَرْلَنْتُ ör-
lenür - örlemek). En güzeli "أُورْدِي" ör-
ördi" diye söylemektir.

Şu parçada dahi gelmiştir :

أَيِّ مَبِّ أَكَلَنْتُ
أَقْ بُلَيْتْ أَرْلَنْتُ
بُرْبُرَاوْزَا أَكَلَنْتُ
بَجَلْبُ سُوْ أُنْكَرْ شُوْر

Ay kopup [+] ewlenüp

Ak bulut örülenüp

Bir bir üze öklürüp

Sağlup suwı enğreşür

"Ay, çıkıp ağıllanır, ak bulutlar belirir, birbiri üzerine yağılır, suyunu saçarak inler".

(Ay doğup etrafını hâleler gevirdiği zaman bulutlar yükselir, toplanır, gürültü ile yeryüzüne sularını döker).

Ay ağıllandığı zaman Türkler, yağmur yağacak diye uğur bilirler.

اوزلندی üzlendi: "أرق اوزلندی" [++] urk üzlendi = ip

üzüldü, koptu". Başkası da böyledir;

(أزلنك - أزلنك) üzlündür - üzlenmek).

اوزلندی üzlendi: "أشخ اوزلندی" [+++] aşığ üzlendi =

tencerenin kapağı kabardı", (أزلنك -

أزلنك) üzlündür - üzlenmek).

اوزلندی eslindi: "أسلندي نائك" eslindi neng = bir şey

[+] Gerek yazma ve gerek basma nüshalarda bu kelime "قَبْ" kopup şeklinde harekelenmişse de yanlış olmalıdır; kelime "قَبْ kopup" olacaktır. Eski Türkçede "kopmak" "zuhur etmek, belirmek" anlamındadır. "Kıyamet kopacak" sözünde dahi bu anlam vardır. Batı Anadolu'da kadınlar, kızdıkları çocuğa "dürüyüp kopmayası" diye ilenirler ki "neşvü nema bulmayası, yaşamıyası, yükselmiyesi" demektir. Bk. Dv. II, 4. B. A.

[++] Bu kelime burada "أرق urk" şeklinde geçiyorsa da yanlış olsa gerektir. Divanın başka yerlerinde "uruk" diye geçmektedir. Bk. Dv. I, 63; I, 181, 1. B. A.

[+++] Brockelmann, her ne kadar bu kelimeyi "özlendi" şeklinde yazmışsa da, bize kalırsa, kelime "üzlenmek" ve "üzlendi" olmalıdır; çünkü bunun "öz" ile hiç bir ilgisi yoktur. "Üst" ve "üze" kelimeleriyle yakınlığı açıktır; çünkü "üzlenmek", "kabarmak ve yükselmek" demektir. B. A.

bir geye takıldı", (اسئلز - اسئلزك)
eslinür - eslinmek) [+].

اغلندی ewlendi: " آي اغلندی ay ewlendi = ay ağıllan-
dı, hâzelendi", " أول بواغی اغلندی ol bu
ewni ewlendi = o adam bu evi kendine
ev edindi"; (اغلانی - اغلانی
nür - ewlenmek).

اگلندی öklendi: " ارۇق اگلندی aruk er öklendi = yor-
gun adam dinlendi", (اگلنكز - اگلنكزك)
öklenür - öklenmek). Bir adam önceden
anlamayıp ta sonradan anlarsa yine
" او گلندی öklendi" denir. Aslı " او گلندی
öklendi"dir.

اگلندی iglendi: " ار اغلندی uragut iglendi = kadını
sğrı tuttu". Bir kimsenin bir parça
hastalanması da böyledir [++].

املندی emlendi: " آز املندی er emlendi = adam kendi-
ne ilâç etti", (املنكز - املنكزك)
emlür - emlenmek).

+
+ +

BU AYRIMDAN MUZAAF OLAN

ارچى orpatti: " ارچى ارچى er başın orpatti =

[+] Bu fiil, yazma nüshada " اسئلزك " aslinmak" inlâsındadır. B. A.

[++] Brockelmann bu kelimeyi "ik" şeklinde almışsa da doğru yapmamıştır. Radloff dahî bu yanlışlığa düşmüştür. Bay Cafer-oğlunun "Uygur Sözlüğü"nde sahife 66 da ve son çıkan Uygur metinlerinde hep "ig" şeklindedir. Türkiyatçı ünlü W.Thom-sen'in "Sur le système des consonnes dans la langue Ougou-re" adlı etüdünde bu ve buna benzer seslerin hususiyetleri gösterilmiştir. (K.SZ.II.) B. A.

adam başını ırpertti, saçını dağıttı",

(أَرْبَطُ - أَرْبَطُ orpatur - orpatmak).

إِرْبَطَ ırpetti: "أَلْ يَنْجِ إِرْبَطَ" ol yığaç ırpetti = o, ağaç biçirdi", (إِرْبَطُ - إِرْبَطُ ir-petür - ırpetmek).

أَرْبَطَ artattı: "أَلْ أَرْبَطَ" ol artattı = o, o şeyi bozdu", (أَرْبَطُ - أَرْبَطُ artatur - artatmak).

إِرْبَطَ irtetti: "أَلْ إِرْبَطَ" ol anı irtetti = o, onu istetti, arattı", (إِرْبَطُ - إِرْبَطُ irtetür - irtetmek).

أَرْبَطَ örtetti: "أَلْ بَكَ أَرْبَطَ" ol bük örtetti = o, bükü yaktırdı", Başkası da böyledir; (أَرْبَطُ - أَرْبَطُ örtetür - örtetmek).

إِسْتَمَّ istettim: "مَنْ أَسْتَمَّ" men anı istettim = ben onu istettim, ben onun aranması için arkasından adam gönderdim", (إِسْتَمَّ - إِسْتَمَّ istetür - istetmek).

أَفْتَى oktattı: "بَكَ أَفْتَى" Beg anı oktattı = Bey ona ok attırdı", (أَفْتَى - أَفْتَى oktatur - oktatmak).

أَلْخَطَّ olxuttı: "أَلْ مَنْ أَلْخَطَّ" ol meni olxuttı = o, beni oturttu", (أَلْخَطَّ - أَلْخَطَّ olxutur - olxutmak). Aslı غ ile dir, "أَلْغَى" olguttı"dir. Çünkü خ ile fiil müteaddi olmaz; arasına غ ile müteaddi olur; nitekim "uyardı" demek olan "أَدْعُدِي" udhurdı" ve "do-

yurdu" demek olan "تَدْعُرْدِي" tođhgur-
dı" kelimeleri de böyledir. Burada
fiil ع ile müteaddi yapılmıştır.

أَبْرَأْتُ obrattı: "أَلْ تُؤْرِنُ أَبْرَأْتُ" ol tonın obrattı =
o, elbisesini yıprattı". Başkası da
böyledir, (أَبْرَأْتُ - أَبْرَأْتُ obratur -
obratmak).

أُدْرَبْتُ üdhretti: "أَلْ تُصَارِعُ أُدْرَبْتُ" ol tawarığ üdh-
retti = o, malını üretti, çoğalttı",
(أُدْرَبْتُ - أُدْرَبْتُ üdhretür - üdhret-
mek).

أَغْرَبْتُ agrittı: "أَلْ أُنِي أَغْرَبْتُ" ol anı agrittı = o,
onu agrittı, acittı", (أَغْرَبْتُ -
أَغْرَبْتُ agritur - agritmak).

أُغْرِبْتُ ograttı: "أَلْ مَنِي إِشْقَا أُغْرِبْتُ" ol meni ıška og-
rattı = o, beni işe gönderdi", (أُغْرِبْتُ -
أُغْرِبْتُ ogratur - ogratmak).

أَكْرَبْتُ ögretti: "أَلْ مَنكَالِكْ أَكْرَبْتُ" ol manğa bilig
ögretti = o, bana bilgi, edeb, hik-
met ögretti". Başkası da böyledir ;
(أَكْرَبْتُ - أَكْرَبْتُ ögretür - ögret-
mek).

أُكْرِبْتُ ügrittı: "أَلْ أُنْكَالِيْشِكْ أُكْرِبْتُ" ol anğar beşik üg-
rittı = o, ona beşik sallattı", (أُكْرِبْتُ -
أُكْرِبْتُ ügritür - ügritmek).

أَمْرَبْتُ emrittı: "فَشِمَاؤْمِنِكَ بَيْنِيْ أَمْرَبْتُ" kaçınmak mening
yinin emrittı = kaçınmak benim vücū-
dumu gıdıklandırdı"; şöyle ki bu, bir

kimsenin koltuk altı veya boynu kaşınırsa bütün beden bundan gıdıklanır, adamcağız gülmeğe başlar. (أَمْرِيْتُرْ - emritür - emritmek).

أَتَسَّيْتِ etsetti: "أَلْأَبِيْتَسَّيْتِ ol meni etsetti = o, beni etsetti, ete isteğimi getirtti", (أَتَسَّيْتِ - أَسَّيْتِ etsetür - etsetmek).

أَخَسَّيْتِ axşattı: "أَلْأَبِيْأَخَسَّيْتِ ol anı axşattı = o, onu aksattı, topellattı", (أَخَسَّيْتِ - أَخَسَّيْتِ axşatur - axşatmak).

أَشَّيْتِ aşşattı: "أَلْأَبِيْأَشَّيْتِ ol anı aşşattı = o, ona yemek arzulattı". (أَشَّيْتِ - أَشَّيْتِ aşşatur - aşşatmak).

أَعَّيْتِ ewşetti: "أَلْعَلْمِيْأَعَّيْتِ oglum meni ewşetti = çocuğum bana evi istetti, özletti", (أَعَّيْتِ - أَعَّيْتِ ewşetür - ewşetmek).

أَخَّيْتِ oxşattı: "أَلْمِيْأَتَامَاأَخَّيْتِ ol meni atama oxşattı = o, beni atama benzetti", (أَخَّيْتِ - أَخَّيْتِ oxşatur - oxşatmak).

أَفَّيْتِ ufşattı: "أَلْأَتَمَّاكَأَفَّيْتِ ol etmek ufşattı = o, ekmek ufalattı". Başkası da böyledir, (أَفَّيْتِ - أَفَّيْتِ ufşatur - ufşatmak). Doğru olan budur. "أَفَّيْتِ ufşattı" dahi denir.

الشَّقِيّ "أَلْأَبِيْالشَّقِيّ ol anı ? = o, onu acıktırdı; öyle ki gözleri seçmez

[+] الشَّرُّ - الشَّمَاءُ). oldu, gözü döndü".

.....).

إِرْعَتَى ırgattı: "أَلْ يِرْعَاجُ إِرْعَتَى ol yıgaç ırgattı =
o, ağaç ırgalattı". Başkası da böy-

ledir. Şu parçada dahi gelmiştir:

بِكْتَرَكْ إِسْلَمُو یرعاج یمیش اَرَعَمُو
وَلَا نَكِكْ أَطَرُو بَدْرَمْ يَلْبُ أَفْسَلِمْ

Yigitleriğ işlatu

Yıgaç yemiş ırgatu

Kolan kayık awlatu

Bedhrem kılıp awnalım

"Gençleri çalıştırarak, meyva toplatarak, kolan ve geyik avlatarak bayram yapıp avunalım".

(Bir gezintiyi anlatarak diyor ki:

Gençleri meyva toplamakta, ağaç silkmekte, yaban hayvanları avlamakta kullanalım; günlerce sevinç yaparak vakit geçirelim). (إِرْعَتَى - إِرْعَتَى ırgatur - ırgatmak).

أَلْعَبَى ılgattı: "أُغْلَانُ الْعَبَى oğlan ılgattı = çocuk büyüdü". Aslı "أَلْعَادَى ılgadhtı"dır, idgam olunmuştur; الْعَبَى - الْعَبَى ılgatur - ılgatmak).

أُرْكُتَى ürküttı: "أَلْ قَوَى أُرْكُتَى ol koy ürküttı =

[+] Bu fiilin gerek yazma ve gerek basma nüshalarda ilk harfinin harekesi yoktur. Brockelmann "eiğtmek" geklinde harekelenmiş ise de, kaynak göstermemiştir. Biz, bunu kanaat verici bulmadığımız için olduğu gibi yazıp geçtik. Elimizdeki kaynakların hiç birinde de bir ip ucu bulamadık.B.A.

o adam koyun ürküttü". Başkası da böyledir, (اُرْكُوتُ - اُرْكُوتُ - اُرْكُوتُ) ürkütür - ürkütmek).

اَمَّغَتَّى emgetti: " اَلْاَمَّغَتَّى ol emgetti = o, yordu, emek çektirdi", (اَمَّغَتَّى - اَمَّغَتَّى) emgetür - emgetmek).

اَلْاَمَّغَتَّى elgetti: " اَلْاَمَّغَتَّى ol anı un elgetti = o, ona un eletti", (اَلْاَمَّغَتَّى - اَلْاَمَّغَتَّى) elgetür - elgetmek).

اَبْلَغَتَّى üpletti: " اَلْاَبْلَغَتَّى ol anıñ tavarın üpletti = o, onun malını yağma ettirdi", (اَبْلَغَتَّى - اَبْلَغَتَّى) üpletür - üpletmek).

اَتَلَّغَتَّى etletti: " اَلْاَتَلَّغَتَّى ol koy etletti = o, koyunu kestirip et haline getirtti"; (اَتَلَّغَتَّى - اَتَلَّغَتَّى) etletür - etletmek).

اَكْلَغَتَّى öklätti: " اَلْاَكْلَغَتَّى ol neñni öklätti = o, malını çoğalttı", (اَكْلَغَتَّى - اَكْلَغَتَّى) öklütür - öklütme).

اَدْلَغَتَّى edhletti: " اَلْاَدْلَغَتَّى ol tavarın edhletti = o, malını iyileştirdi, yüzüstü bırakılmış olan malını islah ettirdi", (اَدْلَغَتَّى - اَدْلَغَتَّى) edhletür - edhletmek).

اُدْهَلَّغَتَّى udhlattı: " اَلْاُدْهَلَّغَتَّى ol oğlın manğa udhlattı = o, oğlunu bana uydurdu, benim arkama düşürdü". Başkası da

[+] Yazma nüshada bu cümle şöyledir: " اَلْاَبْلَغَتَّى ol anı emgetti". B. A.

böyledir; (اذلتاف - اذلتاف udhlat-
tur - udhlatmak).

اشلقت işletti: " األ انكر ايشرا اشلقت ol anğar iş iş-
letti = o, ona iş işletti", (اشلكت - اشلكت
işletür - işletmek) [+].

اشلقت aşılattı: " األ اأف اشلقت ol ayak aşılattı =
o, kabı kenetletti", (اشلكت - اشلكت
aşlatur - aşlatmak).

أغلتی aglattı: " األ كشي أغلتی ol kişini aglattı=
o, herkesi savdı, istediği şeyi yapa-
bilmek için yanından herkesi uzaklaş-
tırdı"; (أغلتاف - أغلتاف aglatur -
aglatmak).

أغلتي oğlitti: " األ توارن أغلتي ol tavarın oğlitti=
o, malını çoğalttı, üretti", (أغلتي -
أغلتي oğlitur - oğlitmak).

أولتي awlattı: " األ منكا اقول اولتي ol manğa ıwık aw-
lattı = o, bana geyik awlattı". Baş-
kası da böyledir; (اولتي - اولتي
awlatur - awlatmak).

أكلتي ikletti: " األ انكر اكلتي ol anğar yer iklet-
ti [++] = o, ona yer çığnetti". Baş-
kası da böyledir; (اكلتي - اكلتي
ikletür - ikletmek).

[+] Bugün "iş" diye kullandığımız bu kelime, eskiden "iş" ve "iş" şekillerinde kullanılmış. "iş" şeklinde kullanıldığına burada geçen "işletmek" fiili tanıktır. "iş" şeklinde kullanıldığına tanık ta Dv. III, 141, 11 deki " األ ol ışığ kiğürdi" sözüdür. B. A.

[++] Basma nüshada harekesiz geçen bu fiil, yazma nüshada " اكلتي ikletti" şeklinde gonaaktadır. B. A.

اِغْلَتِي igletti: " بُوِيْزُ اَبِي الْكَلْبِيْ bu yer anı igletti =
bu yer onu hastalandırdı", (اِغْلَتُّ - اِغْلَتُّكَ)
igletür - igletmek).

اَمَلَيْتِه emlettim: " مَرَاتِيْ اَمَلَيْتِه men anı emlettim =
ben onu ilâqlattım", (اَمَلَيْتُّ - اَمَلَيْتُّكَ)
emletür - emletmek).

اِمْلَيْتِه imlettim: " مَرَاتِيْ اِمْلَيْتِه men anı imlettim =
ben onu -elle veya göz kırpmakla- i-
şaret ettirdim" [+]; (اِمْلَيْتُّ - اِمْلَيْتُّكَ)
imletürmen - imletmek).

اَدْحَيْتِه edhnetti: " اَرَا اَدْحَيْتِه er edhnetti = adam deđiř-
ti, bulunduđu halden başka bir hâle
geçti". Bir halden, ayrı bir hâle ge-
çen her nesne için de böyle denir ;
(اَدْحَيْتُّ - اَدْحَيْتُّكَ)
edhnetür - edhnet-
mek)[++].

اَرْنَيْتِه ornattım: " مَرَاتِيْ اَرْنَيْتِه men neng ornattım =
ben, o şeyi yerine koydum", (اَرْنَيْتُّ - اَرْنَيْتُّكَ)
ornaturmen - ornatmak).

اَسْنَيْتِه esnetti: " تَنْكِرُ اَسْنَيْتِه Tenđri esnet-
ti = Tanrı yel estirdi". [+++]

[+] مَرَاتِيْ اِمْلَيْتِه sözünün Arapça izahında, metin şu yoldadır :
اَمْرًا اَبِي الْكَلْبِيْ اَمْرًا اَبِي الْكَلْبِيْ اَمْرًا اَبِي الْكَلْبِيْ dir. Burada bir yanlışlık
olsa gerekir; çünkü, bu ibarenin manası "kendisine el ile
veya göz ile işaret edene emrettim" demek olur; halbu-
ki "emretmek" fiili, iki meful alır. Burada mefulün birisi
yoktur; şöyle ki, ona elle veya göz kırpmakla işaret eden
adama ne emrettiği söylenmiyor. Türkçe cümleden anlaşıl-
dığına göre bunun Arapça ibaresi şöyle olmalıdır: اِمْرًا اَبِي الْكَلْبِيْ
B. A.

[++] Bu fiil basma nüshada " اَدْحَيْتِه edhnetmek" şeklinde ise
de yazma nüshada " اَدْحَيْتِه adhnetmek"dir. B. A.

[+++] Yazma nüshada اَسْنَيْتِه şeklindeki olan bu kelime basma nüsha-
da yanlış olarak اَسْنَيْتِه şeklinde çıkmıştır. B. A.

yek anı esnetti = şeytan onu esnetti",

(اَسْنَتُّكَ - اَسْنَتُّرُ esnetür - esnetmek).

اَسْنَمْتُ usnattım: "مِنْ اَنْفِكَ اَسْنَمْتُ" men anğar usnattım = ben ona benzettim" (onu, o zannettım). (اَسْنَمْتُ - اَسْنَمْتُ usnatur - usnatmak).

اَغْنَيْتُ agnattı: "اَلْاُتْرَاقُ اَغْنَيْتُ" ol atın toprakka agnattı = o, atını toprakta agnattı", "اَلْاُتْرَاقُ اَغْنَيْتُ" ol yağak anıñ tilin agnattı = o ceviz onun dilini buruğturdu, kekeme yaptı"; (اَغْنَيْتُ - اَغْنَيْتُ agnatur - agnatmak).

اُلْنَيْتُ ulnattı: "اَلْاُوقُ اُلْنَيْتُ" ol okın ulnattı = o adam okunun ağacını, altını üstüne getirterek düzeltirdi", (اُلْنَيْتُ - اُلْنَيْتُ ulnatur - ulnatmak).

+ +

MENKUSUN BAŞKA BİR TÜRLÜSÜ

اَوْرُدِي ötürdi: "اَلْمَنْكَا سَوْرُ اَوْرُدِي" ol manğa söz ötürdi = o, bana sözü hatırlattı".

Başkası da böyledir. (اَوْرُدِي - اَوْرُدِي ötürür - ötürmek) [+].

اَيْتُدِي ettürdi: "اَلْاَنْكُرُ بَلِكُ اَيْتُدِي" ol anğar belik ettürdi = o, ona fitil büktürdü". Her

[+] Bu kelime, basma ve yazma nüshalarda yukarıdaki şekilde ise de bize kalırsa burada bir yanlışlık olsa gerektir. Kelime, "öytürdi" ve "öytürmek" olacaktır; çünkü "öy ve oy" "akıl" anlamındadır ve çünkü menkus olan babın icabı da budur. Bk. Çağatay Lügati. 42; Radloff I, 969. B. A.

ایترز -) بکۈلن گهه ده بۆیله دینر; (+] یتۈرۈر - یتۈرمک [+] .

اچۇردى: "ال ابى الجردى" ol anı açurdu = o, onu acıktardı", (الجرز - الجرماق), (اچۇر - اچۇرمک).

ايشدى: "الار اكاغون ايشدى" olar ikki kagun oyuşdı = o iki kişi kavun oynakta yarıştılar". Yardım etmek te böyledir; (ايشر - ايشماق) oyuşur - oyuşmak).

ايشدى: "ال انكر قابقا اون ايشدى" ol anğar kapka un oyuşdı = o, ona, çuvala veya dağarcığa un basmakta yardım etti". Başkası da böyledir; (ايشر - ايشماق) oyuşur - oyuşmak).

ايشدى: "انك اداق قسندا ايشدى" anıñ adhaki kumda üyükti = onun ayağı kuma gömüldü". Başkası da böyledir, "انك اداق ايشدى" anıñ adhaki üyükti = onun ayağı -taşta dokunarak- incindi, berelendi"; (ايشكاز - ايشكاز) üyüker - üyükmek).

ايشدى: "انكر سوز ايشدى" anğar söz ayıldı = ona söz söylendi", (ايشماق - ايشماق) ayılır - ayılmak).

ايشدى: "ايشدى yer ayıldı = yer oyuldu,

[+] Basma ve yazma nüshalarda yukarıda görülen şekilde yazılmış olan bu fiil dahi yanlış olmalıdır. Doğrusu "iytardı, iytürmek" olacaktır. Fiilin kökü "ig" ve onun başka bir şekli olan "iy"den gelmiş olmalıdır; nitekim "igirmek" denildiği gibi "iyirmek" dahi denir. Bugün bile her iki şekil de kullanılmaktadır. Ayrımın gereği de budur; çünkü bu isim muzaf değil, menkus ayrıdır. B. A.

çukurlaştı", " كَوَّ اَيْلِدِي kötü oyul-
dı = yağmur yüzünden dam oyuldu"; اَيْلُونُ;
اَيْلُونُ oyulur - oyulmak).

اَيْلِدِي oyuldu: " اَيْلِدِي نَانَلِي oyuldu neng=bir şey sıkış-
tırıldı", (unun dağarcığına sıkışması
gibi), (اَيْلُونُ - اَيْلُونُ oyulur - o-
yulmak).

اَيْلِدِي uyaldı: " اَلْ مَدِينِ اَيْلِدِي ol mendin uyaldı = o,
benden bir işte utandı ve o işi üste-
lemekten çekindi", (اَيْلُونُ - اَيْلُونُ
uyalır - uyalmak).

اَيْلِدِي iyındı: " اَرِ اَيْلِدِي er iyındı = adam ikındı,
aptes bozmak için kendini zorladı",
(اَيْلُونُ - اَيْلُونُ iyınur - iyınmak).

+ +

BU AYRIMDAN DÖRTLÜLER

اَيْتُرْدِي ayturdu: " اَلْ مَنكَا سَوْر اَيْتُرْدِي ol manğa söz ay-
turdu = o, bana söz söyletti"; اَيْتُرْدِي;
اَيْتُرْمَاق ayturur - ayturmak).

اَيْتُرْدِي oyturdu: " اَلْ مَنكَا قَاغُون اَيْتُرْدِي ol manğa kagun
oyturdu = o, bana kavun oydurdu". Baş-
kası da böyledir; (اَيْتُرْمَاق - اَيْتُرْمَاق
oyturur - oyturmak).

اَيْتُرْدِي oyturdu: " اَلْ اَوْن اَيْتُرْدِي ol un oyturdu = o,
un bastırdı". Başkası da böyledir;
(اَيْتُرْمَاق - اَيْتُرْمَاق oyturur - oyturmak).

اَيْغُرْدِي uygurdu: " اَلْ مَن اَيْغُرْدِي ol meni uygurdu = o,

beni uyardı". ذ ile dahi söylenir;
(أَعْرَضُوا - أَعْرَضُوا uygurur - uygurmak).

أَيَّرْتَنِي ayrıştı: "الذَّاكِرُ أَيَّرْتَنِي" olar ikki ayrış-
dı = onlar ikisi birbirinden ayrıl-
dı". (أَيَّرْتَنِي - أَيَّرْتَنِي ayrıştır - ayrış-
mak). ذ ile dahi söylenir.

أَيَّرْتَنِي aytıldı: "سُؤْرُ أَيَّرْتَنِي" söz aytıldı = sözden
ve söz gibi şeyden soruldu", (أَيَّرْتَنِي -
أَيَّرْتَنِي aytılır - aytılmak).

أَيَّرْتَنِي aytındı: "سُؤْرُ أَيَّرْتَنِي" söz aytındı = söz sor-
mayı kendi üzerine aldı", (أَيَّرْتَنِي -
أَيَّرْتَنِي aytınur - aytınmak).

أَيَّرْتَنِي eymendi: "أَلْ مَنَدِينُ بَوَائِشَتَا أَيَّرْتَنِي" ol mendin bu işta
eymendi = o, benden bu işte utandı,
ileri gitmekten çekindi"; (أَيَّرْتَنِي -
أَيَّرْتَنِي eymenür - eymenmek).

أَيَّرْتَنِي érildi: "تَامُ أَيَّرْتَنِي" tam érildi = dam gedil-
di ve gedik açıldı". Başkası da böy-
ledir; (أَيَّرْتَنِي - أَيَّرْتَنِي érülür - éril-
mek). Bu sözden alınarak -ay sonuna
doğru, ay eksilmiye yüz tuttuğu zaman-
"أَيَّرْتَنِي ay érildi" denir.

أَيَّرْتَنِي ésildi: "أَيَّرْتَنِي نَائِكُ" ésildi neğ = nesne ek-
sildi", (أَيَّرْتَنِي - أَيَّرْتَنِي ésilür -
ésilmek).

إيشقايغىلدى éwildi [+]: "ایشقا ایغیلدی işqa éwildi = işe
ivildi", (إيشقايغىل - إيشقايغىل éwilür - éwil-
mek).

+
+ +

BU AYRIMDAN MUZAAF OLANLAR

اینتی oynattı: "ال انی اینتی ol anı oynattı = o,
onu oynattı", (اینتر - اینتر oynatur-
oynatmak).

+
+ +

BUNUN BAŞKA TÜRLÜSÜ

ایادی ayadı: "ال تونن ایادی ol tonın ayadı = o,
elbisesini korudu". Başkası da böyle-
dir, "خانانگه ایادی Han anğar ayağ a-
yadı = Han ona lakap verdi", (ایار -
ایار ایار - ayamak).

X

X

X

DÖRTLÜLERDEN ÜÇLÜ OLANLAR

ایرپادی irpedi: "ال ییغج ایرپادی ol yığaç irpedi = o,
ağaç biçti", "ال ایشیق ایرپادی ol ışığ
irpedi = o, işi düzeltmek isterken boz-
du"; (ایرپار - ایرپار - ایرپار - irpe-
mek).

[+] Bu ayırım dört harfli ve menkus olduğuna göre إیشقايغىل fi-
linin "iywildi, iywilmek" şeklinde yazılması gereklidir.
ایرلدی ve ایرلدی kelimeleri için de böyle düşünülebilir. B. A.